

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2003 m. kovo 15 d.

Nr. 52 (11)

Saturday supplement March 15, 2003

No. 52(11)

Balio Sruogos literatūrinė kritika II

Vytautas A. Jonynas

Juo labiau stumiasi priekin prof. B. Sruogos raštų leidyba, juo akivaizdžiau atsiveria, kokia impulsyvi, dinamiška buvo ši asmenybė. Koks jis buvo nenuorama anuometiniame Lietuvos kultūriname gyvenime. Tik ką išėjęs iš spaudos aštuntasis jo raštų tomas apima jo literatūrinę kritiką, spausdintą 1930-1947 m. laikotarpyje. Metus pirmąjį žvilgsnį į tekstą atranką, bemačiant paaiškėja, kad joje esama nemažai kontrabandos; kitaip sakant, esama rašinių, nedaug turinčių bendrą su literatūros mokslu siaurąją prasme. Tai veikiau rašytojų teisių gynbos, knygos sociologijos, pobūdžio rašiniai. Arba vėl — teatrologijos mokslą aptariantys tekstai. Jų pateikimas šian leidinį tikriausiai aiškintinas tuo, kad leidinio sudarytojams — A. Samulioniui ir Donatui Linčiuvieniui — nebuvo kaip kitaip pasiegti, turint tokią tekstų gausą ir numatant dar specialius tomus, skiriamus B. Sruogos teatro kritikai, publicistikai bei rašiniams kultūros klausimais (10-13 tomai).

Žodžiu, turime savotišką samplaiką. Šio tomo šerdį tačiau užima tekstai literatūros teorijos bei estetikos klausimais. Diskusijos apie estetiką ir anestetinę tikrovę, klasikų autorių minėjimų proga sakytų kalbų tekstai, kai kurių knygų ar vertimų recenzijos, arba trumpučiai terminijos (ironija, humoras) aptarimai, spėjimai skirti Lietuvoje leidžiamai *Enciklopedijai*. Tekstų turis ir pobūdis įvairuoja. Kai kuriais atvejais, kaip, sakysim įvadė *Apsiautalą*, turim reikalo su kruopščiai išgvildinta ištisų raštijos laikmečių bei srovų analize.

Palyginus aštuntąjį Sruogos literatūrinės kritikos tomą su ankstesniaisiais (6-7), galima pastebėti šiuos autorius interesus pokyčius. Jei ankstiau Sruogos siekiu buvo sekti ir komentuoti lietuviškosios raštijos raidą (rašit su intencija parašyti jos istoriją) tai šiame laikotarpyje jo dėmesys mūsų knygai apgailėtinaai sunykęs. Faktiškai galima tvirtinti, jog jis liaujamą ja domėjėsis. Jokių atsiliepimų apie tobulėjančią ir stiprėjančią mūsų lyriką — J. Kossu-Aleksandravičių, A. Miškinį, S. Nėrį, B. Brazdionį ar K. Borutą. Vos keli pagarbūs žodžiai epochinio *Altorių šešėlyje* romano adresu. Visiškai ignoravimas A. Vaičiulaičio, Jono Marcinkevičiaus, J. Jankaus, J. Grušo prozos kūrinių, nekalbant jau apie vaikų literatūros anuometinius perliukus P. Cvirkos *Cukrinis avinėlis* ir S. Zbarsko *Ganyklų vaikus*. Jokio padrasinančio žodžio net savo ilgamečiui draugui V. Krėvei *Raganiaus* pasirodymo proga. Atseit visiškai indiferentiškumas kitų korybai.

Šiuo požiūriu rinkiniai raštai nėra geriausia priemonė leisti skaitytojui pajusti auto-

riaus savastį. Kaip žinoma ir kaip vaizdžiai atkuria Gintaras Aleknonis savo knygoje *Pakeliui* 1930 m. dekadados būvyje Sruoga glaudžiai bendravo su A. Oleka-Žilinskiu, sielodamas teatro pertvarką ir aplamai buvo žvalios bei jaunatviškos nuotaikos. Įstatyta į siaurokus žanro rėmelius, jo veiklos aptartis tų dalykų nepastebi.

Susidaro įspūdis, kad pastatą atsiliepti apie kurią knygą suteikdavo jam koks nors skandalas, kaip, sakysim, pasikirtoji valstybinė premija už bedieviškai banalų skaitalą (L. Dovydeno *Broliai Domeikiai*) ar pripažinimas kūriniui tautiškumo spinduliavimo (V. Alanto *Užtvankai*) kai iš esmės autoriaus mūdomasi pigiausioj melodramoj. Rašinio kanvą tada sudaro nepaprastai smulkmenišką teksto blusinėjimas, toks „Close reading“ kvadrato — kuris patiesia skaitytoją vietoj. Pasibaigtas šiuo atžvilgiu yra Sruogos tekstas „Persikas Lietuvoj“, kuriame jis mėsinėja P. Cvirkos apysaką *Meisteris ir sūnus*, įrodinėdamas įtartina jo panašumą į Romain Roland *Colas Breugnon*. Sruoga patys pripažįsta, jog ne jis vienas buvo įžiūrėjęs Cvirkos knygoj primityvaus plagiarizmo žymių, bet kam jam prireikė eikvoti tiek knibčiaus igūdžių šiam priekabiam dešinėjimui, liks neatspėjama mįslė. Panašiais smulkmeniškais priekabais Sruoga uždusina ir S. Ivošišio (Leskaičio) romaną *Spūdus*, nors pačioj pradžioj atrodytų — pasitinka jį palankiai. Kartais išreklamutuota knyga jis šmaikščiai sudoroja, naudodamasis kitų recenzentų nuomonių šiupiniu. Klasišką tokios strategijos pavyzdį turime Ievos Simonaitytės *Aukštųjų Šimonių likimo* atveju, Sruogos polinkis į ironizavimą čia pačiame išsibėgėjime:

„Amerikoniška šio veikalo reklama paklusniesiems pilieciams tarytum kalte kala į galvą: šis veiklas yra nepalyginti geresnis, aukštesnis, tobulesnis, meniškėsnis už visą, kas yra, buvo ir bus mūsų literatūroj, kad visa kita prieš tą veiklą yra tik dumblas prieš saulę. Bet ne visi mirtingieji pasižymi šventųjų savumais — ne visi gali statiai žiūrėti į saulę. Kitas gi, saulės nematydamas, net abejoti ima dėl jos šviesenybės. Lietuvos žinių kritikas J. Šimkus toje saulėje net mėnulio šviesos nedaug tesurado. Nedaug daugiau jos rado ir Kultūros kritikas p. Korsakas-Radžvilas. Kiek daugiau šviesos rado, bet vis dėlto saulės liepsnos nenupliko ir *Naajosios Romuvos bei Židinio* kritikai. Kiti gi neišmanėliai tame veikale tepripažįsta tik gamtos lyriką ir neranda jame nei fabulos, nei vietos bei laiko pažymių, nei visuomeninių santykių nei psichologijos, nei ryškiau apibrėžtų personažų, neranda net

elementarios romano technikos, juo labiau neranda jokio tenai būties romano. Esant šitokiom abejonėm — esame tikri, nepagrįstom — sprendėjų komisijos būtų šimteriopa pareiga tas abejones išsklaidyti, ir į dulkes sumalti pastangas užtemdyti saulę, savo gaivinančioje šviesoje paskandinusią visą kitą mūsų literatūrą, menkystos vardo tevertą“ (p. 160).

Sruogos pašaipą, atrodo, iki šiol nėra praradusi savo patrauklumo ir visiškai norėtusi sutikti su jo nuomone apie Simonaitytės romaną. Apmadu tik, kad šis tekstas, sprendžiant iš paaiškinimų, niekur neskelbtas. Gaila, nes gal tuo metu jis būtų pravertęs prilaikyti per greit spartinamą Simonaitytės beatifikavimą „klasike“.

Knygos redakcinėse pastabose tvirtinama:

„Šiame tome atspindi brandžiausias B. Sruogos — literatūros tyrinėtojo ir kritiko — veiklos tarpsnis, aprėpiantis 1930-1947 m. Visi čia sudėti straipsniai žinomi. Didžiuma jų publikuoti tarpukario periodikoje, keliolika — knygoje *Verpetai ir užuovėjos* (SVU) keletas — 1956 m. išleistuose Sruogos Raštuose.

Dėl Sruogos straipsnių žinomumo galima būti skirtingų nuomonių jau vien dėl to, kad jis pasirašinėdavo slapvvardžiais. Norėtusi suprasti, kodėl? Šioj vietoj norėtusi atverti skliaustelius porai pastabų. Susipažįstant su Sruogos Raštų tomiais, ne kartą teko susidurti su šventu įsitikinimu rekęs, tai koj, Sruogos rašiniai. Jei ne A. Samulionio, Donato Linčiuvienės ir kitų atkakli bei rūpestinga žvalgyba, jie būtų likę nežinomi. Tačiau pats jų paženklinimas autografo vardu eiliniam skaitytojui ne daug ką sako. Iš tikrųjų būtų kur kas pravartiau susimąstyti, kodėl Sruoga pasilaikė juos stalcioje, užuot siuntęs redakcijoms. Juk jo reputacija buvo tvirta, ir vargu ar koks redaktorius būtų trenkęs juos į krepšį. Antra vertus jo autoritetas, kaip kultūrininko ir profesoriaus, buvo toks svarus, kad galbūt tie rašiniai būtų pašalinę kai kurias anormalijas, kaip, sakysim, pasakelbimą Simonaitytės saule saulėjusia.

Neišvengiamai užvaldo mintis, kad Sruogos būta keistos, sudėtingos asmenybės. Aštrus liežuvis šaipūno ir podraug jautraus, nenorinio kitų įskaudinti žmogaus. Impulsyvaus, bet nuolat save kontroliuojančio. Todėl galbūt jam nesimatė kitos išeities, kaip rašyti sau. Tie, dabar tapę mums pažįstamais, autografa ir yra tokios psichoterapijos, tokios duoklės stalcioj paduojančio. Toks yra tik ką minėtas tekstas ar sakykim kitas — „Šarvuotis ar blakė?“

Balys Sruoga.

Ten užsiupolama Vsevolodo Ivanovo pjesė *Sarvuotis 14-69*. Taip pat prabėgom užgnybama Korneičuko pjesė *Platonas Kretetas* abiem vaidintom Lietuvoj. Šis straipsnis, spėjamai rašytas Raudonajai išdardėjus, niekad nepasirodė spaudoje, nors jo turinys aiškiai rodo, kad autoriaus turėta nemažiau iliuzijų apie sovietus, kaip kad turi Vakarų intelektualai.

„Pjesė pavyzdinė, bet pilna ne tik nesąmonių, bet ir idiotizmų. Vakaruose toks dramaturgijos šlamštas jokiam teatre nebūtų įmanomas, bet rusams — tai pati geriausiaji reprezentacinė pjesė... Jei i Lietuvą nebūtų įsibrovę bolševikai, būtų žmogus su šventu įsitikinimu rekęs, tai yra šmeižtas prieš sovietų tautą. Neįmanoma buvo įsivaizduoti, kad rusų imperijos kūrėjai ir valdovai būtų buvę tokia kraugeriška menkysta.“

Šiandien po pusės šimtmečio su viršum trukusio Vakarų flirto su sovietais, plaukai šiaušiaisi išgirdus tokį Sruogos įtikėjimą Vakarų intelektualais, bet, manding, šis tekstas vykusiai atveria vieną Sruogos asmenybės silpnę-neišraunamą naių įsitikinimą, kad geris visados laimi.

Grįžtant prie teksto „Šarvuotis ar blakė“, prašosi toks papildymas. Sruoga sakosi pasibaigęs Korneičuko pjesę *Platonas Kretetas*. Iš Jurgio Blekaičio knygos *Algirdas Jakševičius — teatro poetas* sužinome, kokiomis aplinkybėmis Sruoga susipažino su tuo niekalu. Pasirodo, kad tą pjesę statyti buvo Jakševičiui piršę du vadinamosios Akademinio teatro studijos bičiuliai.

„Jis pats, neturėdamas laiko ieškoti (jo mintys buvo užimtos *Skirgaila*), nenoromis sutiko, pirma atsiklausęs Balio Sruogos nuomonės. Profesoriui atsakė, kad, jei tinka Studijos darbui, tai ir imtume. Galima tekstą pavalyti nuo sovietizmų, pakeisti pavadinimą.

„Buvo sumanyta griozdiškai, bet nekaltai: *Gyvenimo statymas*. Šiaip veikaliukas atrodė neblogas, buvo gyvų situacijų, charakterių. Sakyčiau, optimistiškai realistiškas...“

Iš laiko perspektyvos žvelgiant, Sruogos laikysena jaunų teatro atžvilgiu visai suprantama. Jis dėjo daug vilčių į studiją, o Korneičuko saponelės jam atrodė pataisomis. Be to, tuo metu ši pjesė buvo gerokai populiari. Ją statė, sakysim, žydų teatras Vilniuj, dar prieš užgriuvant rusams.

Šiaip Sruogai yra organiškai nepakeliamas bet koks utilitarizmas mene ar literatūroj ir jo pažiūra į rusų literatūros visumą yra nelaukta drastiška:

„Tačiau Eurazijoje, tariant Rusijoje, utilitaristinė idėja pasirodė esanti ypatingai gajai. Per visą devynioliktąjį šimtmetį ji siautė ir naujų devynų galviu slibinu ji atgijo Sovdepijoje.“

Pasiskaitykite stambesnius, garsesnius rusų veikalus, besivadinančius bendruoju vardu: Rusų literatūros istorija. Ką gi ten rasite? Ko tikėti norite; politinę istoriją, mokytojas ir apaštalas, užimamas paties istorija, filosofiją ir tik kuo mažiausia literatūros istorijos. Visi rusų stambesnieji kritikai buvo visuomenininkai. Jie mokė rašytojus, kaip šieji turėtų visuomenei ir tėvynei tarnauti, reikalavo didelių idėjų ir smarkių barė rašytojus, kai jie geriaisiais receptais nepasinaudodavo. Stambesnieji rašytojai nelabai tokių kritikų ir teklusydavo, užtat ir tekdavo gi jiems nuo pamokslininkų, gal net mažiau, negu mūsų rašytojai gauna nuo mūsiškių, sakykime, kritikų.“ (49 p.).

„Stebėtis belieka, kaip rusų kultūrinė“ (čia, jau tikrai kabutės reikalingos) įtaka pas mus tebėra stipri. Visa anks-

čiau schematiškai apibrėžtoji kritika, politiškai įvairiaspalvė, visas tas reikalavimas, kad literatūra tarnautų idėjai ir publiką mokyti, visa tai yra grynas rusizmas. Jis tikrai nėra paviršutinis, jis yra esminis, į kraują ir kaulus įsiskunkęs“ (50 p.).

Toks nuvertinantis žvilgsnis anaipol netrukdo Sruogai žavėtis visa eile rusų rašytojų. Jisai noriai dalyvauja Puškino, Tolstojaus ir kitų pagerbimuose, dažniausiai skaitydamas pagrindinę paskaitą. Tai rūpestingai paruošti akademines rimties tekstai, saikingai apkaišyti retorikos gražmenomis. Ne pedantiški, o įžvalgūs, virpantys nemeluota pagarba. Puškinas jam ne vien rusų genijus bet drauge ir europietis *par excellence*, pranokstantis Goethe. Ir tuo pat metu barbariškos sistemos kalinys. „Goethe laisvai galėjo keliauti po visą kultūringą Europą. Puškinas niekuomet jon ištrukti negalėjo, nors ir troško.“ vysto Sruoga savo paralelę.

O dėl Tolstojaus, Sruoga įžiūri jame patį autobiografiškiausią, jei taip galima sakyti, rusų autorių. „Tolstojus — kažkoks daugiavėdis Janusas, kiekvieną kartą vis kita veidą atgėžiantis. Tolstojus — kažkoks naujųjų amžių Feniksas, kiekviename veikale degas perdegas, ir vėl iš pelenų nauju pavidalu išstrunkas... Tai yra tas pats Tolstojus, išsinerinęs įvairiose pavidaluose, įvairiose aplinkybėse ir socialiniuose sluoksniuose.“

Kartais tiems tekstams išiminti tereikia vos pirmų pradinų sakinių. Pavyzdžiui apie Balmontą: „Suvargės senelis... emigracijos palaužtas, sunykęs, apiplūšęs... Graudžiai melodingai skambėjo jo virpantis balsas, kai jis tardavo: *mnie ciplionočka*, „man viščiukėlį“. Grįžo Prancūzijoje — jo padėtis pasidarė dar liudnesnė. Senatvė, jėgos menkėjo, visą gyvenimą buvę silpni nervai galutinai pakrinka. Alkana būtis nekūrentame kambaryje, vienintelė kedė, ir ta pati ketvirtosios kojos pritrūkusi, niauri liginė“ (271 p.).

Šitam etiude Sruoga operuoja kontrastais, prisimindamas tas dienas, kai Balmontas buvo minių mylimuoju „Taip, Gorkis ir Balmontas buvo to paties neoromantizmo puošnūs atstovai, stiprūs kūrėjai, artimi bičiuliai, idėjos draugai. Dabar rusuose Gorkis — mokytojas ir apaštalas, užimamas paties garbingiausią vietą... Balmontas — ištremtyje skursta, jo vardas niekur rusuose neminimas“. Straipsnio pabaigoj Sruoga naivokai

kviečia SSRS rašytojus persikviesti senuką namo.

Nemažiau gyvas, įtikinantis yra ir Sruogos vaizduojamas Maksim Gorkis. Apie susitikimą su šiuo, tuomet nepaprastai gerbiamu, žmogumi yra net du straipsniai. Bene patys lakiausi, pagaviausi visoje knygoje, kadangi rašyti su nemaža autoironijos doze. („M. Gorkis ir mūsų literatūra“). Tas literatūrinis etiudas tiesiog alsuoja autentiškumu. Kadangi, atrodytų, jaunuoliui Sruogai Gorkis darė nepaprastą įspūdį, jam įsirėžė atmintin rašytojo pozos, grimasos, judesiai bei laikysena komiškoj situacijoj, kada barzdyla lietuvis niekaip neužsičiaupė savo oracijos. Žinoma, entuzistiškiausiai Sruoga kalba apie Jurgį Balmontą, kaip poetą ir draugą. Nuolat cituojami jo poezijos posmai, iškeliami jo lietuviškai rašyta lyrika, bet dabar turint L. Tapino biografiją *Imk, klajokli, žibintą vilties* ir susipažinus su *Metuose* spausdintais Zigmą Toliušio atsiminimais, didesnių rebeliecijų Sruogos straipsniai nepateikia. Bet, kadangi citatų nepagailima, kiekvienam yra galimybė susidaryti savo nuomonę apie šį poetą.

Išskirtinai įdomus yra išsamus Sruogos įvadas į Sem Benelli *Apsiautalą*. Dideliu kruopštumu išstudijuota Renesanso epocha, ir aplamai italų literatūros istorija. Akių vaizdu, kad Sruogai patiko veikalo romantinė, valiukiška, dvasia primenanti savo teatralumą („panache“) Ed. Rostand *Cyrano de Bergerac*. Taip pat pjesės veikėjai, primenantys tokius fenomenus kaip Pietro Aretino, kuris buvęs „gabiausias pasaulyje nepraustaburnis“.

Kaip sakė, kitą stambiają aštuntojo tomo dalį sudaro tekstai dramaturgijos bei teatrologijos klausimais. Šie dalykai glaudžiai siejasi tarpusavyje, kadangi, Sruogos manyje, tekstas, neišvengdęs scenos šviesos, nėra dar tikroji dramaturgija. Tai sakytumėm, niekingas vikšras, o ne peteliškė. Antra vertus, nagrinėjamas vien literatūros kriterijais, dramos kūrinyje dažnai yra neteisingai išaiškinamas. Kertiniu akmeniu Sruogos samprotavimams turbūt yra tekstas apie radijo dramaturgiją, kuriai iki šiol nesiseka rasti tinkamų priemonių, idant jinais veikti klausytoją. Sruoga labai daug dėmesio skiria savosios dramaturgijos ugdymui, siūlydamas steigti dramaturgijos kolegiją su plačia lavinimo programa. („Kaip ugdyti savo dramaturgiją“).

Nukelta į 5 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Balys Sruoga buvo neatlaidus kritikas. — 1 psl.

Kodėl Juliaus Kaupo kūryba baugino tarybinius leidejus; prisimintas Antanas Poška — 2 psl.

Menas JAV ambasadoje; V. Urmana dainuos New Yorke. — 3 psl.

Knygų mugė Vilniuje; dar viena knyga apie Lietuvą anglų kalba — 4 psl.

Iš kairės: Antanas Poška, Okmiras Agachiancas, Povilas Juodvalkis, Petras Juodvalkis.

Užmaršties tamsa — bejėgė

Algimantas Zolubas

Prieš šimtą metų gimė keliautojas, antropologas, literatas muziejininkas Antanas Poška (iki 1929 m. — Paškevičius). Neakivaizdiniu būdu su juo susipažinau vaikystėje, ganydamas karves tėvų ūkyje perskaitęs kelionių išpūdžius *Nuo Baltijos iki Bengalijos*. Į asmeninę artimesnę pažintį suvedė jo bendraamžis ir senas pažįstamas, šviesi ir tauri asmenybė, čiurlionistas Petras Juodvalkis tuomet, kai A. Poška iš tremties buvo grįžęs į Vilnių. A. Poška tvirtino, kad jo areštui ir įkalinimui pasitarnavo sovietinis istorikas J. Žiugžda. Pastarasis būdamas valdžioje įsakymu buvo nurodęs išimti iš bibliotekų ir sunaikinti visas knygas, išleistas vokiečių okupacijos metais. Kai A. Poška, dirbdamas tuo metu bibliotekoje, J. Žiugždą pasakė, kad jis nei Šekspyro, nei Tolstojaus, nei Puškino nedeginsias, iškart sekęs areštas. Kita ta pačia kryptimi veikusi priežastis buvoio kažkokio saugumiečio siekis užimti A. Poškos butą. Kaip man pasakojo A. Poška, Maskvoje gyvenantis kalbininkas Viaceslavas Ivanovas jam yra apie Žiugždą sakęs: „Pirmą kartą patiriu, kad žmogus taip nekenciantis savo tautos rašytų jos istoriją“.

Varganai gyveno buvus tremtinys, neturėjo apmokamo darbo, tačiau netanojo, rašė, sodininkavo kolektyviniame sode, vėl keliavo. Atjautė jį P. Juodvalkis ir jo sesuo 1941 metų Užpoliarės tremtinė Marytė Juodvalkytė-Žilinskienė, kuri su broliu gyveno viename bute Vilniuje.

A. Poškai pas Juodvalkius atsilankius, Marytė visuo met, kol šnekėdavomės Petro kambaryje, paruošdavo stalą. Užstalėje buvo kalbama apie pašnekovų prieškarį gyvenimą Kaune, tremtį, dabartį ir sustojama prie klausimo: ar sulauksime? Sulaukėme. Prisiimu, kaip Petras ir Marytė, kai Katedros aikštėje mitingo metu išvydo trispalvę, per ašaras mane prašė patvirtinti, kad jie nesapnuoja. Deja, visi anuometiniai mano pašnekovai — jau Anapilyje.

A. Poška sklaidydavo daugybę užrašų knygučių — dienoraščių ir vis rašė. P. Juodvalkis jam padovanojo savo rašomąją mašinėlę, aš aprūpindavau popieriumi ir kitokiais reikmenimis, vėliau ir mašininkę, kurią specialiai tam reikalui buvau įdarbinęs savo vadovaujamame padalinyje įmonėje. Teko prisidėti prie

paruošimo spaudai jo piešinių ir brėžinių iš užrašų knygučių.

Nors Poška buvo tvirtas ir į savo sodą keliaudavo visuomeniniu transportu, tačiau maloniai priimdavo siūlymą važiuoti mano automobiliu, ypač jei reikėdavo ką nuvežti ar parvežti. Per kiekvieną susitikimą iš jo išgirdavau ką įdomaus. Su juo bendrauti buvo lengva, noriai leisdavosi į savo praeities prisiminimus, dėl keliautojo visokeriopo pastabumo pasakojimai buvo vaizdingi. Antai, apie savo kelionę į Baltistą — Himalajuose, jis paaiškino ir savo tyrinėjimų metodiką. Šiaip keliautojas gal ten ir nebūtų pastebėjęs to krašto ypatingų panašumų su lietuviška kultūra, tačiau jis, susipažinęs su tyrinėjimų metodika, lygino antropologinius bruožus, kalbą, papročius, pastatų architektūrinius savitumus, ornamentus, simbolius, žaidimus, burtus, dainų turinį. Suradęs jo iš sanskritų ir lietuvių kalbą verstose vedose duomenų apie pabaltiečių traukiamą nuo ledynmečio į Pietus, jis laikėsi hipotezės, kad lietuviai buvo nukeliaję iki Šiaurės Indijos (sanskritas paplitęs tik Šiaurės Indijoje), dalis jų, traukiantis ledynams, pasiliko Šiaurės Himalajų dalyje Baltistane, o pagrindinė dalis grįžo prie Baltijos. Kadangi ta kelionė truko tūkstantmečius, pagal lietuviškos kilmės vietovardžių pavadinimus (toponimus) Poška atsekinėjo maršrutą. Pabaltiečių migrantų apsisistojimų — pasistovėjimų, pavadintų pastoviais, Poška rado ne tik kaimyninėje Baltarusijoje (Postavy), bet ir kitur, o daugiausia — Afganistane. Iš šios hipotezės autorius darė išvadą, kad lietuvių tauta yra kaip žemdirbių tauta sėsliausia, nes tik gamtinių sąlygų vertinama (priešingai nei gyvulininkystės besiverčiančios klajoklių tautos) iš savo žemių buvo pasitraukusi, tačiau palankioms sąlygoms susidarius, į jas sugrįžo.

A. Poška žinojo ne tik Lietuvos pievienėliai, bet ir pasaulinio garso mokslininkai Maskvoje, Dušanbe, Minske, o labiausiai — Indijoje. Iš Indijos į Maskvą atvykę, keliauninkai klausdav Poškos, o Maskva žinojo tą pavardę ir besidomėjęs nukreipdavo į Vilnių. Svečiai iš Indijos ne kartą lankėsi A. Poškos bute. Lankydavosi svečiai ir iš SSRS.

Atsitiktinai teko susipažinti su Joškar-Olos pedagoginio instituto profesoriumi Maksi-

mu Sitnikovu, kuris, susižavėjęs Lietuvos atsiskyrimu nuo SSRS, buvo atvykęs susipažinti su nepriklausomybės stebuklu. Profesorius mokėjo daug kalbų (tarp jų lietuvių) ir mokėsi sanskritu. Žinojo, kad Vilniuje esanti sanskritų gramatika. Kreipiausi į Vilniaus universitetą, o ten man patarė kreiptis į A. Pošką. Gavęs pasiskolinti gramatiką, padariau jos kopiją ir įteikiau profesorui.

A. Poška artimai bendravo su Minske gyvenusiu mokslininku, fundamentalių kalnų ir jų augmenijos tyrinėjimo darbu autoriumi akademiku Okmiru Agachiancu. Mokslininkas pas grįžęs iš tremties Pošką lankydavosi, paremdavo materialiai, iš Minsko siųsdavo konservų siuntinėlius. Kartu su P. Juodvaliu teko lankytis pas profesorių Minske, susipažinti su nuostabaus dvasingumo jo žmona Lidija Aleksandrovna, anglų kalbos dėstytoja. Su profesoriumi susirašinėjau, artimesnei pažinčiai kaip autorius dovanojau keletą savo knygų. Vienoje iš jų — „Odin pamirskį god“ (Maskva, „mysl“, 1987) autorius aprašo jo ir A. Poškos pirmą susitikimą, bičiulystę virtusį ilgą bendravimą. O. Agachiancas rašinė apie A. Pošką išspausdino „Naujoji Romuva“ (Nr. 4. 2002). Agachiancas išgyveno del Poškos tremties, jo gainiojimo po SSRS, dėl ignoravimo grįžus į tėvynę. Jų bičiulystę nutraukė A. Poškas mirtis 1992 metais. Nelikus pusmečiui iki A. Poškos gimimo šimtmečio iš gyvenimo pasitraukė ir jo bičiulis. Cituoju profesorius žmonos, rašytojo laiško šiu eilučių autoriui 2002.12.25, ištraukas (vertimas iš rusų kalbos): „Sveikinu Jus ir Jūsų artimuosius su šventėmis, su kuriomis visuomet sveikindavo Okmiras. Kaip džiaugtųsi jis paskaitęs Jūsų laišką, tačiau, deja, nebeįsakyti. 2002.10.28 jis mirė. Netikėtai, staiga. Dėl širdies. Duok, Dieve, mums tokią mirtį.“

...Maža (santykina) lietuvių tauta turi Čiurlionį, kuris peržengė savo šalies ribas ir, kaip tvirtindavo Okmiras, Pošką ir Baltrušaitį. Okmiras sakydavo, kad ateis laikas, kai su Poškos vardu bus susietos disertacijos, kuriami kino filmai ir jo vardu bus pavadinta gatvė ar aikštė. Ačiū Jums ir Jūsų draugams už tai, ką darote Ivano Antonovičiaus Poškos atminimui, kurį mename ir mylime. Jo portretas kabo

Kas baugino J. Kaupo kūryboje

Laima Tidikytė

1920 m. kovo 6 d. gimė talentingas miesto pasakos pradininkas lietuvių literatūroje Julius Kaupas. Jo pasakų knyga *Daktaras kripštukas pragare* ir kitos ne mažiau įdomios pasakos, surašytos slaptoje Kauno miesto kronikose buvo išspausdinta 1948 m. Freiburge. 1944 m. negailingai likimo nublokštas į Australiją, vėliau — į Vokietiją, pasakininkas šviesią gimtojo miesto — Kauno — viziją sukūrė gyvendamas prancūzų zonoje Vokietijoje. 1948 m. Julius Kaupas už šį pasakų rinkinį buvo apdovanotas Lietuvos Raudonojo Kryžiaus jaunimo literatūros premija.

Ta proga jį kalbino šio dienraščio *Draugas* žurnalistas St. Devenis. Tuomet knygos autorius Julius Kaupas, korespondento užklaustas apie pasakų genezę, prisipažino, jog tobuliausias pasakas sukūręs vaikystėje. Būsimasis rašytojas turėjęs vienuolika metų ir sekdavęs pasakas jaunesniajam broliukui Algviui. Nenuoramos negalėdavo užmigti, tad susigalvodavo nuostabių nuotykių. Kalbėdavosi apie suaugusiuosius, kurie miega be jokios naudos, kai pasaulyje tiek nepatirtų dalykų ir viliojančių išpūdžių...

Tačiau šį kartą ne apie rašytojo kūrybinį kelią — juk daugeliui skaitytojų jis neblogai žinomas, *Draugo* skaitytojų galbūt menkiausia žinoma Julius Kaupo rinktinės *Daktaras kripštukas pragare*, išleistas 1984 metais Lietuvoje, rengimo peripetijos. Tik, prabėgus dvidešimčiai metų po rašytojo mirties, į Lietuvą sugrįžo dalis Julius Kaupo kūrybos. 1997 metais Julius Kaupo *Raštai* buvo išleisti Čikagoje, o Lietuvoje iki šiol skaitytojas priverstas tenkintis ne visa prozininko kūryba.

1984 m. Lietuvoje (politikoje ir kulturoje) dar paisyta sovietinės cenzūros principų, nors tai ir buvo „atlydzio“ metas. Oficiali antišveišišką laikyseną jau buvo sušvelnėjusi, tad kūrėjai ir kultūros veikėjai turėjo daugiau galimybių leisti egzodo rašytų kūrinių. Šiandien sovietinės knygų rengimo ir leidimo kolizijos dažniau kelia nuostabą ar sudomina kaip praeities anachronizmai.

mūsų kambaryje. Lidija“.

Antanas Poška mirė 1992 m. spalio 16 d. Vykdamas iš Rašytojų klubo, kur buvo pašarvotas velionis, Lazdynų mikrorajone sutikau tautodailininką medžio skulptorių Ipolitą Užkurnį. Pasakiau jam iš kur vykstų, trumpai papasakojau apie A. Poškos žemišką klajonę ir vargus. Tautodailininkas labai susidomėjo ir prašė nuotraukų. Surinkau Poškos knygas, nuotraukas ir nunešiau Ipolitui. Netrukus Ipolitas paprašė, kad gautčiau A. Poškos dukros sutikimą sukurkti neatlygintinai antkapinį paminklą. Dukra Laima džiaugsmingai sutiko. Netrukus paminklas buvo sukurts ir pastatytas Rašytojų kalnelėje Antakalnio kapinėse.

Su Antanu Poška bendravo lietuvis Jonas Mikelininkas, armėnas Okmiras Agachiancas, indai Rabindranatas Tagorė ir Machatma Gandhi, rusai Nikolajus Rerichas ir

Poziūris į išeivių lietuvių literatūrą, sovietiniu mąstymu, dažnai buvo reiškiamas nudžiūvusios šakos metafora... Tačiau pamažu į lietuvių literatūros apyvertą grįžo išeivių knygos. Tiesa, tik atrinkti rašytojai, jų kūrinių ar vien fragmentai. Nutariama leisti knygas, tik tvirtai įsitikinusi, jog vienas ar kitas rašytojas nesusijęs su antitarybine veikla (knygos svarstymo posėdyje patikinta, jog Julius Kaupas nedalyvavęs antitarybinėje išeivių visuomeninėje veikloje), išsiaiškinusi jo praeitį ir pan.

Susidomėjus Julius Kaupo kūrybos rinktinės, išleistos 1984 metais, rengimu ir susitikus su šios knygos redaktore Vanda Šatkuvienė, paaiškėjo keistų dalykų. Nuosirdžiai esu dėkinga redaktorei, suteikusiai puikią progą susipažinti su jos asmeniniame archyve saugomu dokumentu — „J. Kaupo knygos *Daktaras kripštukas pragare* redakcinės komisijos posėdžio, įvykusio 1983 m. lapkričio 23 d. protokolo juodastraipsnis“.

Posėdyje dalyvavo redakcinės komisijos nariai Alfonsas Bieliauskas, Vytautas Kazakevičius, Bronius Raguotis, „Vagos“ leidyklos vyr. redaktoriaus pavaduotojas Valentinas Sventickas, Lietuvos literatūros palikimo ir Raštų redakcijos vedėjas L. Pilius bei redaktorė Vanda Šatkuvienė. Posėdžio tikslas — rengiamos J. Kaupo knygos ir B. Raguotio straipsnio joje aptarimas.

Iš posėdžio protokolo paaiškėjo, kad iš anksto laikytasi nuomonės, jog tarybiniai skaitytojai lietuvių emigrantų kūryba negali būti įdomi. V. Kazakevičius prisipažino atmetęs Julius Kaupo literatūrinę kritiką, nes joje gvil-denama vien lietuvių išeivių rašytojų — Mariaus Katiliškio, Alfonso Nykos-Niliūno, Algirdo Landsbergio, Jurgio Jankaus, Birutės Pukelevičiūtės ir kt. — kūryba. Buvo nuspręsta į rengiamą knygą įtraukti tik Julius Kaupo straipsnį „Pasaka ir realybė“. Tačiau iškilo nauja kliūtis dėl kai kurių teksto vietų, kuriose ryškiai religinė ar tautinė atributika. V. Kazakevičius, pagrindinis knygos rengėjas, ma-

tyt, išsamiausiai susipažinęs su rašytojo Julius Kaupo kūryba, pasiūlė kupiūrotinas minėto straipsnio vietas pateisinti žodžiu „Fragmentai“. Vis dėlto posėdyje, V. Sventicko siūlymu, nutarta sutrumpintą tekstą įvardinti „Iš straipsnio“. A. Bieliauskas pritarė pasisakiusiems, jog straipsnis „Pasaka ir realybė“ yra konceptualus, bet „butina kupiūroti, kur plačiai rašoma apie Dievą pasakose, taip pat atskiras detales 173,176 psl. (nusiginklavimo konferencijos palyginimas „užimto krašto tragedija“, „uždraustos idėjos išsilaiko miške“). Kas baugino tarybinį skaitytoją?

Štai keletas fragmentų, išbrauktų iš Julius Kaupo straipsnio „Pasaka ir realybė“. „Kitoje 'Dviejų brolių' pasakoje jaunas vyras su būriu jam tarnaujančių žvėrių naktį suranda trobelę miške, susikuria ugnį ir šildosi prie krosnies. 'Uuu, kaip šalta,' — dejuoja atėjusi ragana: 'leisk ir man pasišildyti'. 'Gerai, ateik artiau prie ugnies,' — sako jaunuolis. Bet ragana sakosi bijanti jo žvėrių ir liepia jiems uždrožti botagu. Kai jaunuolis nepagalvojęs suduoda jiems botogų, žvėrys pavirsta į akmenis, ir tuomet ragana jį patį pavertia akmeniu. Negali skriausti sąvųjų, norėdamas įtikti nepažįstamai būtybei, kuri ir per daug nori ir slepia klastą savo širdyje. Nors pasakos motyvai yra seni, kaip pats gyvenimas, jie kartu yra ir nauji, nes nusiginklavimo konferencijose ir šiandien kiekviena pusė žiūri į kitą, kaip į aną pasakos ragana“.

Skaitant toliau pateiktus du straipsnio epizodus, galima manyti, jog tarybiniam skaitytoji žodžiai „miškas“, „uždraustos idėjos“, „miško nykštukai“ galėjo kelti asociaciją su Lietuvos partizanais. „Taip Jonukas ir Gretutė sudegina blogąją ragana cukriniame namelyje miške, o grįžę į namus, randa piktąją motiną jau mirusią. Miškas tačiau nėra vien tik blogas. Jame gyvena ne vien galvažudžiai, bet ir drąsus bei ištikimas medžiotojas su šautuvu. Jis miške neprazūna, ir ten saugo silpnuosius nuo blogųjų. Miške išsilaiko iš namų išvaryti vaikai ir uždraustos idėjos“. „Rodos, pasaka sako, kad tiesos neužgniausi, nes ir mirtis nėra galutinis sprendimas. Tiesa išliks gyvenime, kaip ir Sniegulė stiklo karste, toli nuo valdančiųjų pilies, bet rūpestingai saugoma miško nykštukų“.

„Dievas“, „dieviškasis“ taip pat baugino redakcinės komisijos narius — nuspręsta atsisakyti sakinių, kuriuose Julius Kaupas pavartojo šiuos „pavojingus“ žodžius. „Pasakai niekada negana gyvenimo tokio, koks jis yra ir žmogaus, koks jis rodo iš paviršiaus. Kas žino, galbūt ir didžiausiame pavargėlyje slypi Dievas? Niekad nežinau. Galbūt jis ir šiandien sėdi čia salėje, sako pasaką, prisiėmęs kokio nežymaus klausytojo pavidalą? O pagaliau gal pasaka teigia, jog kiekvienas žmogus turi savyje dievišką pradą?“

Rašytojai, kritikai įbauginti sovietinės sistemos, visur stengėsi įžvelgti grėsmę — žodžio, įvaizdžio, galimų są-

Julius Kaupas.

sajų tarybinio skaitytojo sąmonėje. Tad redakcinės komisijos nariai stengėsi tekstą paruošti steriliai, kad jis nekeltų jokių nepageidaujamų minčių. Jie laikėsi kategoriskos laikysenos: jei koks nors tekstas įtartinas, geriau jį išmesti. Nes kupiūros, anot V. Kazakevičiaus, užsienyje „gali būti įvairiai komentuojamos“.

Komiškai atrodo Alf. Bieliausko išsakytas nuogastavimas dėl Julius Kaupo novelės „Sugrįžimas į vaikystės miestelį“ dviejų personažų — Maruko ir Avizo — pavardžių. „Ar nekils asociacijų su mūsų rašytojais?“ B. Raguotis nuramino, jog jokia būdu rašytojas Julius Kaupas negalėjęs rašyti apie „mūsų rašytojus“, nes veikėję iš prieškarinio Kauno... Šios Julius Kaupo novelės buvo atsisakyta, kaip meniškai silpnos, nors ji anaipol tokia nėra.

Iš esmės, pasak Alf. Bieliausko, Julius Kaupo pasakas verta leisti dėl miesto motyvų, europietiško, folkloriško sintezės jose. V. Kazakevičius, stodamas į Julius Kaupo pusę, patarė Broniui Raguotui straipsnyje labiau akcentuoti pasakų veiksmo laiką — prieškarinio Kauno. Tuo tarsi pabrėždamas, kad nacionalinė veiklų sudėtis (žydai prekybininkai) ir religinė atributika Julius Kaupo pasakose pagrįsta. Labai pavojingų pasakų: „Tuktuko burtų laikrodžius“, „Raudonbarzdžio žydo karoliai“ buvo visiškai atsisakyta. Paprasčiausiai, Alf. Bieliausko nuomone, jose per daug ribotų religinių ir tautinių motyvų. Jis pasiūlė redaguojant išbraukti tokias detales: *tatoriaus kioskas; vaikai grįžta iš božnyčios; žydas karčemininkas* ir pan. Tokiems siūlymams buvo pritarta...

Tik redaktorės Vandos Šatkuvienės dėka buvo išsaugotos šios Julius Kaupo pasakų stilistinės detalės. Redaktorė (redagavusi ne tik Julius Kaupo, bet ir Vinco Mykaloičio-Putino, Eduardo Cinczo ir kt. kūrinius) prisipažino, jog visada stengdavosi išsaugoti teksto autentišką, stilistiką. Pataisydavo tik pasenusios rašybos ar skyrybos žodžius. V. Šatkuvienė prisiminė, jog Julius Kaupo kūriniuose išsaugojo tarmes, pavyzdžiui, *šunes*. Redakcinės kolegijos nutarimui — pareduoti, t.y. išbraukti, nurodytas vietas — redaktorė nepakluso. Rizikuodama ji manė, jog po knygos išleidimo vargu, ar bent vienas iš redakcinės komisijos narių puls ieškoti, ar redaktorė „paredagavo“ nurodytas vietas. Nė vienas nedrįso net suabejoti, kad įmanoma tokia redaktorės „sauvalė“.

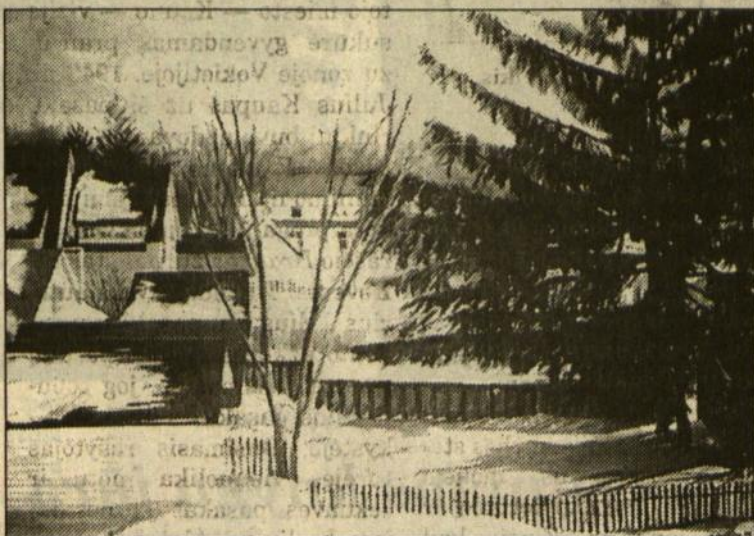
V. Šatkuvienė juokavo, jog sovietiniais laikais ne autorius būdavo knygos šeimininkas, o redaktorius.

Fred Eaker. „Ruduo Iowa valstijoje“. 2001. Aliejiniai dažai ant drobės.

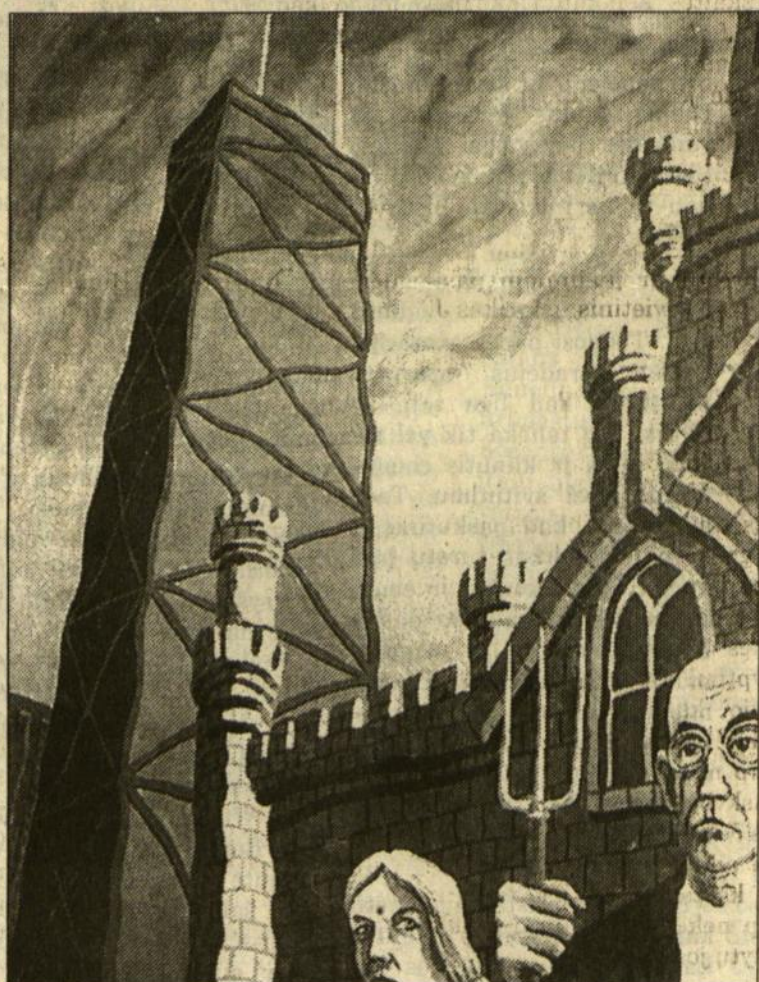
Dorothy Cellitti. „Christine Tefft portretas“. Aliejiniai dažai ant drobės.

Dany Quisling. „Slaptas takas“. 1999. Aliejiniai dažai ant drobės.

Minnie Wabanimkee. „Tradicionis šokėjas Donnie Dowd“. 1995.

Gregory Costantine. „Hancock pastatas ir dail. Wood“. 1999. Akriolio dažai ant drobės.

Menas JAV ambasadoje

Apsilankę JAV ambasadoriaus John Tefft rezidencijoje, svečiai atkreipia dėmesį į įdomius, aukštos meninės vertės tapybos, tekstilės, meninės fotografijos ir kitus meno kūrinius, kabantius ant kambarių sienų. „Tikra meno galerija“, — pastebi daugelis svečių. Mat, dar 1964 m., JAV Valstybės departamentu iniciatyva, buvo sukurta programa „Menas ambasadoje“, kuri vėliau plėtėsi ir gausėjo. Dabar ta programa sudaro daugiau kaip 3,500 dailininkų — JAV piliečių originalių darbų, kurie eksponuojami 170 JAV ambasadų rezidencijose ir diplomatinėse atstovybėse visame pasaulyje.

Pasak parodos kuratorės Diane Tepfer, per įvairias temas ir turinį šios parodos tyčiai, bet įtikinamai, parodo vieną svarbiausių JAV demokratijos principų — išraiškos laisvę. Menas yra didelis JAV ambasadorių pasididžiavimas ir padeda jiems bendrauti su šios didžiosios valstybės svečiais, kultūros ir diplomatinėmis tarnybomis. Antra vertus, stebėdami šias parodas, tūkstantčiai kasmet JAV ambasadų rezidencijas aplankantys svečiai, tarpininkai patirdami tarptautinį bendravimą, žinomą meno vardu, turi galimybę daugiau pažinti amerikiečių tautą — jos istoriją, papročius, vertybes ir siekius.

Kuratorė primena, kad, pagal programą, pristatomi meno kūriniai yra įvairių krypčių ir stilių, nuo 18 amžiaus kolonijinės tapybos iki modernios stiklo skulptūros. Jie buvo pasiskolinti iš muziejų, galerijų korporacijų, menininkų, institucijų ir kolekcionierių. John F. Tefft rezidencijoje įrengtoje kolekcinėje-parodoje esantys peizažai, kiti kūriniai dvelkia Amerikos Vidurio vakarais.

Tiesiog natūralu, kad JAV Valstybės departamentu remiamos programos „Menas

ambasadoje“ paroda mes pavadinome „Vidurio vakarų dvasia Amerikos mene“, — kataloge paaiškino ambasadorius John F. Tefft. — Mudu su žmona Mariella gimę ir užaugę Amerikos Vidurio vakaruose, mes branginame šio regiono grožį ir įvairovę bei mūsų auklėjimą suformavusių žmonių vertybes ir humorą. Vidurio vakarų tema mums taip pat atrodė labai priimtina ir dėl to, kad šis regionas tapo daugelio tūkstančių lietuvių imigrantų, pabėgusių nuo tirosijos ir suradusių laisvę Amerikos širdyje, namais. Jie labai prisidėjo prie Amerikos gyvenimo dvidešimtajame amžiuje.

Ambasadorius pridūrė, kad šioje parodoje surinkti meno kūriniai atspindi daugelį Vidurio vakarų bruožų. Tai daugelio valstijų — mūsų gimtųjų vietų ir namų menas ir menininkai. Be kaimo ir miesto gamtovaizdžių, šiuose kūriniuose taip pat įkūnijama regiono nuotaika ir istorija.

Tarp kitų paveikslų, atkreipia dėmesį dailininkės Dagny Quisling Myrah aliejinės tapybos darbas „Slaptas takas“, vaizduojantis Madison vietovę Wisconsin valstijoje, kuri atrodo, kaip ir prieš dešimtmečius. Pasak dailininkės, drobėje paizduotas takas jai atrodė slaptas, nes, būdama ketverių metų ir tipendama palei tvorą pas draugę, gatvės gale ji jau tėsėsi nematoma.

Vidurio vakarais ypač pavelkia Fred Eaker peizažas „Ruduo Iowa“. Ši horizontali panoraminė drobė vaizduoja plačius laukus, tiesias nuimamų pasėlių juostas, toluose — šių laukų šeimininko pastatus. Dailininkas aiškina, jog tai vaizdinys, kurį galima stebėti bet kurioje Iowa dalyje arba žemės ūkio Vidurio vakaruose derliaus nuėmimo sezono pabaigoje.

O štai kita horizontali drobė „Lietus toluose“. Dailininkė

Ellen Wagner joje vaizduoja virš platių laukų, toluose besitelkiančius tamsius debesis. Tai sukelia stiprią nuotaiką, kuri žmogų apima prieš artėjančią audrą ir liūtį.

Tekstilės menininkės Mary Zicafoose tekstilės dirbiniai sujungia kultūrinius vaizdus ir simbolius su šiuolaikinės dailininkės ranka pluošte įkūnijantys galingus vaizdinius. Toks yra rezidencijoje esantis jos audinys ir rašytas gobelenas „Tornado šėlsmas“ (167,6x96,5 cm). Šis darbas primena didžiosiose Kansas ir Nebraska lygumose pasireiškiantį visą naikinantį uraganą tornadą.

Kitas dailininkas, Gregory Constantine, nutapė pasaulinės moderniosios architektūros vaizdus didžiąjame Vidurio vakarų Čikagos mieste, kur įsikūrę daug lietuvių. Akiriliu nutapytame ir parodoje esančiame paveiksle „Hancock pastatas ir dail. Wood“ vaizduojamas Hancock Tower pastatas Čikagoje su dailininko Grant Wood pora, paimta iš 1931 m. tapyto paveikslo „Amerikos gotika“.

Dėmesį ypač patraukia ryškus, daugiaspalvis, linksmai nuteikiantis menininkės Audrey Rool-Pleiser ant beržo fanieros nutapytas darbas „Kansas burtininkas ir šeima“. Parodos kataloge kuratorė D. Tepfer taip nusako šio darbo atsiradimo istoriją: „Man buvo labai malonu ir džiugu įvykdyti puikią ir unikalią ambasadoriaus ir ponios Tefft užduotį: pasidalyti jų JAV Vidurio vakarų paveldu su Lietuvos žmonėmis. Mūsų geografiškai didžiulės ir įvairios imigrantų valstybės Vidurio vakarai, arba centrinė dalis, skirtingiems žmonėms reiškia skirtingus dalykus. Mūsų pirmo susitikimo metu J. ir M. Tefft leido pajusti jų neįprastą požiūrį. Jie norėjo būti tikri, kad bus vaizduojama mėgstama Frank Baum's 1902 m. novelė *Oz miesto burtininkas*, kurios veiksmas vyksta Kansas valstijoje (M. Tefft gimtoji valstija).

Maloniai priėmusi užduotį, menininkė ją magiškai pavertė realybe. Ji įžvalgiai ištyrė ir linksmai sukūrė nuostabų reljefą, kurį sudaro ne tik praeities, bet ir dabarties Kansas ir Oz simboliai — dauguma veikėjų vaizduoja Tefft šeimos narius. Beje, pasak kuratorės, šis darbas pasaulio šviesą išvydo Vilniuje.

Be čia minėtų, rezidencijoje yra daug ir kitų meno kūrinių, bet noriu paminėti dar vieną aliejiniais dažais nutaptą Dorothy Cellitti paveikslą iš ambasadoriaus ir M. Tefft kolekcijos Christine Tefft portretas. Jis vaizduoja linksmą mergaitę, sėdintį tarp medžių ir žolynų. „Ši mūsų dukros Christine portreta, kai jai buvo aštuoniolika mėnesių, nutapė ponios Mariello's mama Dorothy Cellitti iš Leawood, Kansas. Dorothy nėra profesionali dailininkė, ji penkių vaikų mama ir dvylikos

anūkų senelė. Šis portretas mums yra labai brangus ir pagarbai kabėjo visuose namuose ir butuose, kuriuose mes gyvenome pastaruosius dvidešimt aštuonerius metus. Šis kūrinyje mums simbolizuoja mūsų šeimos svarbą ir meilę, net tada, kai dėl savo diplomatinės karjeros mes esame toli nuo tų, kuriais labiausiai rūpinamės“, kataloge paaiškina kolekcijos šeimininkas.

Parodoje „Vidurio vakarų dvasia Amerikos mene“ gausu ir meninių nuotraukų. Minnie Wabanimkee šiuolaikinių Pow Wow festivalių nuotraukos įamžina pirmųjų JAV Vidurio vakarų gyventojų — indėnų tradicijas ir šventes. Vienoje nuotraukoje — linksmai nusiteikęs indėnas Donnie Dowd, galvą pasipuošęs erelio plunksnomis. Erielo plunksnos dovanojamos tik tiems, kurie žmonėms padarė naudingų darbų.

Lietuvoje gimusio, bet Amerikoje gyvenusio garsaus dailininko ir fotografo Ben Shah nuotraukos parodo jo nuolatinę

ne užuojautą paprastiesiems žmonėms. Šio meninės fotografijos meistro nuotraukos taip pat primena svarbų žydų kultūros vaidmenį Lietuvoje prieš Antrąjį pasaulinį karą. Susipažinus su JAV ambasadoriaus rezidencijoje veikiančia programos „Menas ambasadoje“ paroda, kyla mintis, kad ir Lietuvos užsienio reikalų ministerija savo ambasadoje, konsulatuose galėtų eksponuoti, rengti parodas, plačiau rodyti pasauliui mūsų tautos kultūrą, papročius, kitomis vertybėmis ir siekais, padėtų glaudžiau bendrauti su užsienio diplomatais ir kitais svečiais.

Pagal katalogą parengė Algimantas A. Naujokaitis

„Violeta Urmana praaugo pati save...“

Apie stulbinančiais suoliais i operines pasaulio aukštumas iškilusią dainininkę Violetą Urmaną-Urmanavičiūtę, „La Scala“ (Milan, Italija) operos teatro direktorius, dirigentas Ricardo Muti išsireiškė, jog ji esanti pats gražiausias mezzosopranas. Dabar V. Urmaną „medžioja“ visi didieji Europos operų teatrai: Metropolitan „MET“ operos teatre (New York), pirmą kartą Violeta dainavo 2001 m. Ten, Wagner operoje „Parsifal“ penkiuose pastatymuose, ji atliko Kundry vaidmenį (Parsifal vaidmenyje — Plácido Domingo). Visuose pastatymuose Violeta lydėjo didelę sėkmę. Kiekvieno pastatymo metu šūsnis plojimų ir „bravo“ šauksmų jai skyrė 3,800 žiūrovų (tik tame teatre yra sėdimų vietų), o muzikos kritikai rašė šlovinančius straipsnius.

Lietuvos pažiba, operos solistė V. Urmana vėl atvyksta į

New Yorką ir „MET“ operos teatre, dviejuose „Parsifal“ operos pastatymuose (balandžio 12 d.), atliks Kundry vaidmenį (kituose dviejuose pastatymuose Kundry — debiutantė Linda Watson). Visuose keturiuose pastatymuose Parsifal — Plácido Domingo. Deja, nedaug bus laimingųjų, kuriems pavyks nors vieną tų dviejų pastatymų su V. Urmana pamatyti. Tačiau, kas tik panorės, vieną jų galės išgirsti.

Šeštadienį, balandžio 7 d., vidurdienį, 12 val. (rytinio pakraščio laiku) „Parsifal“ pastatymas iš „MET“ operos teatro („Live“) bus girdimas per radijo FM stotį (New York — FM 96.3 banga). Pagrindiniai veikėjai: Kundry — Violeta Urmana, Parsifal — Plácido Domingo.

Verta pastebėti, kad visi šeštadienio popiečio (daugiausia 1:30 val.) pastatymai (ši sezoną, nuo 2002 m. gruodžio

7 d. iki šių metų balandžio 19 d.), per FM radiją, būna girdimi ne tik JAV bei Kanadoje, bet ir 27-se Europos valstybėse, Australijoje, New Zealand, Brazilijoje, Ekvadore, Mexico, Urugvaj, Japonijoje ir Kinijoje.

Lietuvoje tie pastatymai irgi būna girdimi, tik dėl lėšų stygiaus retiau.

Šiandieną V. Urmana yra vadinama vienintele, nepakartojama Kundry. Po jos, kaip Kundry, debiuto Amsterdam (1997 m.), kiti operos teatrai ją gaudytė gaudė. Po to Berlyno „Deutsche Oper“ (1998 m.), Paryžiaus „Opera de la Bastille“ (1999 m.), Bayreuth garbiajame Wagner teatre (1999, 2000, 2001), Miunchen (2001 m.), MET (2001 m.), Zalsburg (2002 m.), Lucerne (2002 m.).

„Parsifal“ opera dėl savo ilgumo iš atlikėjų pareikalauja ne tik išskirtinai aukšto muzikinio pasiruošimo, bet ir fizinės ištvermės. Viso to Violeta netrūksta.

Violetai Urmanai, 1999 m. rugpjūtyje, Bayreuth (Vokie-

tija) Wagner teatre atlikus Kundry vaidmenį, *Sued-deutsche Zeitung* rašė: „...didžioji Kundry scena antrajame veiksmo tapo tikra kulminacija. Violeta Urmana praaugo pati save: koks šio sunkios partijos teksto suvokimas, kokios spalvos, kokio dydžio, šiltai srovenančio sapno jausmų ugnis“.

Astrid Varnai, parašiusi stambią knygą — memuarus apie aukščiausią iškilusias operų žvaigždes, ten kalba: „Violeta Urmana vokalinę techniką prasingai susieja su kalbos ypatumais (italų, vokiečių, prancūzų) ir pasiekia tiesiog autentišką žodžio ir garso santykį“.

Džiugu, kad Violeta Urmana nesipuikuoja. Ji, kada tik atvyksta į JAV, nevengia susitikti su savo tautiečiais ir suteikia progą išgirsti bei pasidžiaugti jos nepaprasto grožio balsu. Violeta savo koncertą niujorkiečiams padovano sekmdienį, kovo 30 d., šovėliau rudenį Violetos koncertas įvyks ir Čikagoje.

P. Palys

Mariella Tefft ir JAV ambasadorius Lietuvai John F. Tefft.

Leidiniai

Nauja lietuviška knyga angliškai

Vasario 21 dieną Tarptautinėje Lietuvos knygų mugėje su pasisekimu buvo pristatyta amerikiečio Harold C. Wilson, „Žaros“ leidyklos išleista, knyga *Lithuania: The Indestructible Soul*. Tai jau antrasis pristatymas — Frankfurto knygų mugėje ji taip pat sulaukė susidomėjimo. Abu kartus dalyvavo ir pats autorius su žmona Louis.

Jau esame rašę spaudoje apie šį projektą, kai jis dar tik buvo vykdomas. H. C. Wilson lankėsi Lietuvoje, keliavo po kraštą, susitikinėjo su žinomais ir paprastais žmonėmis, rinko medžiagą. Lietuvį grįžimo į tėvynę informacijos centras prisidėjo, padėdamas organizuoti pasikalbėjimus, vertėjaukdamas, pavėžėdamas Harold į Kernavę ir ažuolų girias, parinkdamas trūkstantus šaltinius.

Priminsiu apie šią įvairiapusę asmenybę. Jis mokytojas, aktorius, rašytojas — atsisvežė ir dovaną keletą savo prozos bei poezijos knygų. Su Lietuva jį sieja iš Alytaus kilusi senelė, ir jis save išdidžiai vadina dūku. Prisimena iš vaikystės lankymąsi Bostono Lietuvių bendruomenėje, o vėliau tik iš toli sekė Lietuvos įvykius.

Sulaukus 71 metų, jam gydytojai diagnozavo vidurių vėžį. Tikėjosi padės operacija. Tačiau pradėjus operuoti, paaiškėjo, kad liga tapo išplitusi, jog telieka tik vėl užsiūti pilvą ir kliautis chemoterapija bei švitinimu. Tada jis nutarė, kad paskutinis jo gyvenimo darbas turėtų būti knyga apie Lietuvą, ir ėmėsi 22 mėnesius trukusio darbo. Užsidegimas drauge su gydymu ir prijauciančiųjų maldomis leido ne tik pasiekti tikslą, bet ir darė įspūdį, kad Harold knygų mugėje atrodė sveikesnis ir stipresnis nei savo antrojo lankymosi Lietuvoje metu.

Pirmasis pristatymo metu kalbėjo profesorius Vytautas Landsbergis, pasveikinęs autorius už drąsą imtis gražaus sumanymo, kuris nepaprastai pasitarnauja Lietuvai. Profesorius buvo ir vienas iš davusių autoriui interviu, taip pat kaip ir arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, sesuo Nijolė Sadūnaitė, politinė kalinė Jadvyga Bieliauskienė, partizano Daumanto žmona ir daugelis kitų. Leidyklos „Žara“ darbuotojai papasakojo, kaip kilo no-

ras bendradarbiauti su autoriumi ir išleisti knygą pradžiai bent 1000 egzempliorių tiražu.

Taciu daugiausia klausimų sulaukė pats Harold Wilson, pasakojęs, kaip rinko medžiagą, kaip jį užvaldė mintis atiduoti duoklę savo šaknims. Knygoje nuo pat legendų ir sakmių, nuo pačios priešistorės apžvelgiama istorija iki pat paskutinės okupacijos, partizaninės kovos, Nepriklausomybės atgavimo ir beveik paskutinių dienų įvykių. Knygos motto, kurį mėgsta ir žodžiu garsiai ištarti autorius — „Kas bus, kas nebus, bet lietuvis nepažįs“. Aprašomi įvykiai ir laikotarpiai, giliai perpinti paties Harold vizijomis ar pajauta. Suprantama, kad išaukštinama herojinė Lietuvos istorijos pusė — nuo Pilėnų iki partizanų aukų. Šiais dažno pasidėjavimo, nusiskundimo bei savęs nuvertinimo laikais, autorius savo įžvalgomis primena, kad turime kuo didžiulius. Visa pateikta su stebėtinu kruopštumu — lietuviškieji ekspertai terado tik dvi faktines datų klaidas. Galvojant apie pakartotiną leidimą, siūloma knygą papildyti ir dalykine rodykle.

Lietuviškumo dvasios esmę Harold mato ypatingame ryšyje su žeme, kuris atsiškleidžia per senąjį lietuvių tikėjimą. Pagonybė per prastą žodis to tikėjimo apibūdinimui. Giluminė savo žemės pajauta, pagarba jai ir yra ta versmė, kuri sudaro gyvenimo ir išgyvenimo branduolį. Palyginimui autorius sako, kad panašų santykį jis įžvelgia ir Amerikos indėnų tikėjimuose. Šis ryšys, nors neįvardijamas, stiprina mus iki šiol. Jis neprašyksta, net ir išvykus už Atlanto, net ir gimstant naujoms kartoms. Būti lietuviu, reiškia tam tikrą gyvenimo ar egzistencijos būdą. Todėl Harold Wilson laiko save lietuviu. Berašydamas knygą, taip įsijautė į aprašomas realijas, kad šalia to sukūrė ir 220 eilėraščių, tuo užmindamas naują mįslę leidėjams.

I klausimus, ar nenumatoma knygos išversti į lietuvių kalbą, leidėjai atsakė, kad apie tai svarstoma, bet panašu, kad knyga svarbesnė užsienio, t.y. lietuviškai neškaitančiai, auditorijai. Lietuviškos lektūros vartotojams aprašomi įvykiai arba jau žinomi, arba prieinami iš kitų šaltinių. Bet pasauliui knyga labai pravartė.

Harold C. Wilson.

Vilniaus knygų jūra

Taip 2003 m. vasario 20-23 d. Vilniuje, Lietuvos parodų centre „Litexpo“ vykusią knygų mugę pavadino, pastaruoju metu Lenkijoje gyvenantis, lietuvių dailininkas — knygų iliustratorius Stasys Eidrigevičius. Taigi atsirado patogi proga išsinerinti iš politikos. Juo labiau, kad šiemet ir leidėjai pastebėjo — Lietuvos knygų rinka jau ima atsigausti, o tai reiškia, kad lietuviai grįžta prie knygos. Prisiminus, kad ir aukštasis mokslas vėl atgavo savo vertę, galima viltis, kad po gilių socialinių revoliucijų pradeda atsigausti ir lietuvių dvasia. Nors Vilniaus knygų mugė niekada nestokojo dėmesio, bet šiemet knyginkai sako, kad tas dėmesys buvo ypač didelis. Pasitaikė saulėtis, pavasariu kvėpiančios dienos, taigi vilniečiams ir periferijos knygams buvo nesunku įgyvendinti sėkmingą metų svajonę — pasinerinti į knygų jūrą. O pasirinkimas tikrai buvo didelis, nes šiemet Vilniaus knygų mugė sutapo su Baltijos knygos muge. Šiame knygų turguje dalyvavo

400 leidyklų (palyginimui reikia pasakyti, kad pirmojoje Vilniaus mugėje dalyvavo 28). Organizatoriai džiaugiasi, kad šiemet, kaip niekad, buvo daug svečių — profesionalų iš užsienio — net keliolika leidyklų: estų, latvių, lenkų, prancūzų, rusų, skandinavų, italų, vokiečių ir kt. — verslininkų, ekspertų, žurnalų. Organizatoriai laiko dideliu pasisekimu, kad vieną iš dviejų seminarų, vykusių mugės dienomis vedė didžiosios Britanijos leidybų asociacijos direktorius tarptautiniams ryšiams ir vienas žymiausių Europos leidybos ekspertų Jan Taylor, kuris lietuvių leidybų globa nuo pat nepriklausomybės pradžios. Jo iniciatyva Anglijoje stažavo daug Lietuvos leidybų.

Britų ryšiai su Lietuva pasidėjo prieš 12 metų, kada Londono leidėjai pradėjo vykdyti integracinę programą, skirtą atsikūrusioms valstybėms. Vienas pirmųjų į šią programą įsijungė Arvydas Andrijauskas, dabartinis Lietuvos leidybų asociacijos preži-

dentas ir „Alma littera“ leidyklos direktorius. „1991 m. Arvydas išlipo Londono stotyje vienas, su vienu lagaminėliu, kuriame tilpo visas jo verslas, — pasakojo J. Taylor. — Jis užmezgė ryšius su keliomis Londono leidyklomis ir iki šiol laimėjo, kokie išliko ir kokie išliko, vienas sau pagalvoji — veiklus ir nebijantis rizikuoti. „Alma littera“ — šiandien viena didžiausių Lietuvos leidyklų. Ir mugėje buvo matyti, kad ši bendrovė renginiui atidžiai ruošėsi, nes buvo išleidusi lankstinuką su anketa, kuri aktyviai platino. Per metus išleistų knygų sąrašą — daug verstinės literatūros (net dvi pasaulio nuskambėjusio arabų rašytojo Salman Rushdie knygos, tarp jų — ir *Šėtoniškos eilės*), enciklopedinio — pažintinio pobūdžio knygos (žinynas *Gyvūnai, Senovės pasaulio paslaptys, Pažink gamtą, Tarptautinių žodžių žodynas*, T. G. E. Powell Keltai ir kt.).

J. Taylor sakė, jam krito į akis, kad Didžiosios Britanijos leidėjai niekada nėra sulaukę valstybės vadovų ar karalienės vizito, o Vilniaus knygų mugės atidaryme jis matė Lietuvos prezidentą. Jo žodžiais, norint surengti gerą knygų mugę, toje šalyje turi būti gerai išvystyta leidybinė sistema. „Iš to, ką man teko patirti čia, sprendžiu, kad Lietuva jau turi pakankamą leidybinę bazę, — sakė svečias. — Jūsų mugė, nors daug mažesnė už Londono, bet ji žymiai atraktyvesnė, gyvesnė, įdomesnė. Londone vyrauja komercinis pradas“. Tų žodžių gal ir negalima priimti kaip komplimento, nes tai skirtingo pobūdžio mugės. Londone, kaip ir Frankfurte, susirenka tik komercininkai, ten svarbiausia — verslo kontaktai, rinkos tyrimas ir jų tikslas nupirkti arba parduoti leidybines teises. Vilniuje, nors komercininkų, apie Lietuvą sužinojusių Frankfurto mugėje, suvažiavo nepalyginamai daugiau negu ankstesniais metais, bet kol kas čia vis dėlto vyrauja vietinis lankytojas, kuris tiesiogiai perka knygas: sau ir bibliotekoms. Kaip sakė Kultūros ministerijos atstovė, dedamos pastangos kuo daugiau pritraukti Lietuvos lankytojų. Ši ministerija keleri metai skiria lėšų, kad mugė taptų

kuo ryškesniu kultūrinio renginiu. Iš tiesų, kultūrinė programa buvo labai turtinga: pvz., Rašytojų sąjungos kampe vyko susitikimai su rašytojais, knygų pristatymai, pokalbiai, antrame aukšte veikė dailininkų parodos ir gražiausių knygų konkurso ekspozicija. Gražiausia Baltijos šalių knyga buvo pripažinta estiška. Antroji vieta paskirta Lietuvos nacionalinio muziejaus knygai *Lietuva žemėlapiuose*. Paskatinamąja premija pažymėta Tomo Sakalausko *Žiūrėjimas į ugnį* (Jurgio Maciano — Fluxus kūrėjo — gyvenimas), o Vilniaus knygos meno konkurse I premiją laimėjo R. Paknio leidyklos dailės albumas *Algirdas Steponavičius* (ši knyga pelnė ir Dailininkų sąjungos premiją) ir t.t. Mugės metu vyko koncertai, vaikai tuo tarpu žaidė, rašydami ant molinių lentelių, kaip tai prieš keletą tūkstančių metų darė Mažosios Azijos raštininkai. Renginiai vyko ir mieste. Leidėjų asociacijos iniciatyva buvo surengti du seminarai („Mažųjų kalbų kelias į pasaulį“, kuriame dalyvavo įvairių šalių leidėjai, ir „Globalių ir regioninių iššūkių akivaizdoje“, kurį lietuviams leidybams vedė minėtas svečias iš D. Britanijos). Šiais seminarais ir lietuvių mugės bando pradėti leidybų mokymą, kas paprastai vyksta Vakaruose. Tik gaila, kaip apgaleistavo leidybų asociacijos vadovas, nedaug lietuvių leidybų domėjosi jiems skirtu renginiu. Tas faktas rodo, kad mūsų leidėjai dar nėra pasiekę profesinių aukštumų — jiems svarbiau šiandien parduoti keletą knygelių, o ne modeliuoti save bendraeuropiniame kontekste. „Leisti knygas vien tik lietuvių kalba nėra paprasta, — pripažino J. Taylor, bet, reikia pripažinti, kad Lietuvos leidybams stebėtina sekasi, turint galvoje, kokia menka rinka Lietuvoje“.

Mugė vyko didžiausioje, ką tik pastatytoje, Parodų centro paviljone. Knygos buvo išdėliotos net 5,000 kv. metrų plote (lentynos, sako, tęsėsi 12 kilometrų). Nors Vilniaus knygos rinka niekada nepasiekė londoniškos dydžio, bet savo regione ji yra pati didžiausia — ir Estijoje, ir Latvijoje leidybos pramonė yra kur kas silpnesnė. Tai, kad lietuviai

praėjusį rudenį išdrįso tarptautinėje Frankfurto mugėje dalyvauti pagrindinės viešnios teisėmis, o mūsų kaimynės — ne, tai taip pat šį tą sako. Bet, kita vertus, nesako nieko naujo — lietuviškas mentalitetas nuo pat raštijos atsiradimo pradžios rėmėsi į knygą. Taip jau istoriškai susiklostė, kad lietuviui knyga buvo ir ginklas, ir savo tapatybės išsaugojimo įrankis. Iš kitų Europos tautų lietuviai išsiskyrė knygnešiu judėjimu ir kova už laisvę. Štai kad ir šiais laikais — nuo pat nepriklausomybės atgavimo pradžios masiškai dejuojam, kad blogai gyvenam, kad nesuduriam galo su gaflu, o periodinių leidinių išleina kelios dešimtys, knygų leidyklų veikia keli šimtai. Jeigu niekas neskaitytų, jeigu neprenumeruotų laikraščių ir žurnalų ir nepirktų knygų, leidėjai jau negalėtų išsilaikyti.

Žmonių visas mugės dienas, kai buvo įleidžiama platioji visuomenė, buvo labai daug — prie didesnių leidyklų, pvz., „Vagos“, stendų visą laiką buvo grūstis, nes čia buvo ne tik naujausios literatūros, bet ir kalnai seniau išleistų, iki šiol dar neparduotų klasikų knygų. Kadangi knygos buvo nuolat, galima buvo jų įsigyti labai pigiai, tad čia buvo matyti daug jaunimo, studentų. Nors gana siaurame plote lyje išsidėsiusi, net 10 naujausių knygų eksponavo Lietuvos genocido ir rezistencijos centro leidykla. Atkreipiau dėmesį į istoriko, o šiuo metu Seimo nario Algio Kasėtos parengtą *Liongino Bialiekievičiaus — partizano Dūkio dienoraštį*. Šalia didžiųjų „Baltos lankos“, „Mokslas“, „Enciklopedijų leidykla“ ir kt.) apstiai buvo matyti ir mažesniųjų, kurioms knygų leidyba nėra pagrindinis užsiėmimas. Nė vienas žmonių susibūrimas neapsieina be buvusio disidento Antano Terlecko staliuko su knygomis. Radijo įrašų leidyboms gerai sekėsi pardavinėti dainas apie meilę ir kašetes, kuriose įrašytas Justino Marcinkevičiaus, skaitančio savo eiles, balsas. Ir lankytojų buvo margų margiausia minia — autobusai važiuojo iš visos Lietuvos, organizuotai ir pavieniui traukė Vilniaus moksleiviai, šeimos, pensininkai. Jeigu ne pirkti, tai nors akių paganyti.

Audronė V. Škiudaitė

B. Sruogos literatūrinė kritika

Atkelta iš 1 psl.

Dėl visiems suprantamų priežasčių, jis skeptiškai žiūri į konkursų naudą. Keliais atvejais pasitaiko, jog turime du labai panašius straipsnius rašytus ta pačia tema, net jų pavadinimai panašūs.

Kaip minėjom, Sruoga bodisi dviem dalykais meniniam kūrinijai — didaktiniu elementu, visokiais teziniais pamokslavimais, ir naturalistiniu kūriniu traktavimu scenoje. Didysis jo mokytojas lieka Šekspyras savo dramom ir istorinėm kronikomis. Jis cituojamas daugelyje teksto vietų. Šiaip istorinio veikalo iššūki Sruoga išsako šiais žodžiais: „Didelis daiktas išmokyti žiūrėti istorijai ir akis ir drauge jausti ją širdyje“. Užtat ji siūtiną fasadinę deklaratyvą patriotiką. Tokiais atvejais jo braižas įgyja pasigėrėtiną raišką.

„Pats Vytautas buvo atvaizduotas visiškai sugriuvusiu, išgyvenusiu seniu. Nieko scenoje jisai neveikia, tik vaikšto

ir dūsauja, klausosi savo visiškai kvailų patarėjų ir dejuoja. Ir murma prieš lenkus, kad jie jam karūną nukniaukė. Žiūrovui visą laiką neaišku, kaip tokiame sugriuvusiam seniui būtų galima duoti karūną, nes jam seniai laikas ir ūbagyną. Pagaliau scenoje Vytautas vis dėlto šiaip taip numarinamas, susmėgęs jo kūnas attempiamas į sceną ir ant lavono galvos maunamas karališkas vainikas. Scena buvo tokia šlykšti, kad nors bėk iš teatro“. („Pagailėkite istorijos“, p. 244).

Taip Sruoga atpasakoja savo išpūdžius iš vieno tokio „kicinio“ spektaklio, ir jis nieko neperdeda. Taisytinų dalykų ano metu Lietuvoje nestigo. Rašytojams, o juo labiau dramaturgams nebuvo galima pragyventi iš savo amato. Iš viso knygų leidyba, išskyrus vadovėlius, nedavė pelno. Tuo tarpu stigo moksleiviams klasiškos tekstų vertimų, o jei ir atsiradavo, tai jų kokybė būdavo menka. Stamboką aštuntojo tomo dalį užima kaip tik

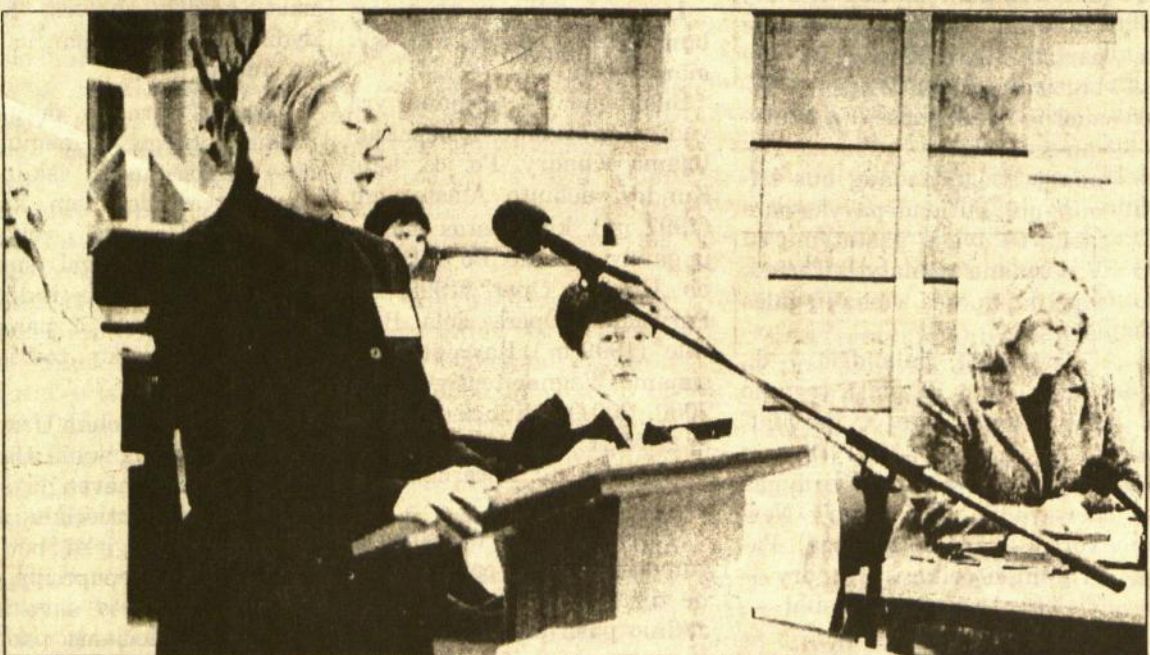

RAŠTAI / 8

Sruogos pasisakymai šiais klausimais. Tai jo publicistika, ginanti rašytojo teises, išaiškinanti įstatymus, nurodanti, kaip priešintis chrestomatijų sudarinėtojų vagystėm, jų įžalumui, kuris pramenamas „legalizuotu banditizmu“. Pasirodo, kad Sruoga buvo Rašytojų draugijos sumanytoju ir organizatorium (buvo net suredagavęs tos draugijos įstatus). Taip pat Kultūros fondo steigimo prapuotoju. Savaime aišku, da-

bar tie tekstai turi vieną pazzintinę vertę. Apmadu tačiau, kad tekstai, kuriuose kalbama apie visuomenės literatūrinio skonio nuosmukį, verstinės bulvarinės rašliavos antplūdį ir t.t., atkuria prieš akis nūdienę postmodernistinės žodienos (J. Sprindytės terminas) panoramą ir nykulį. Knygos pabaigoj spausdinamam „Paaikškinimui“ skyrelyje jokių neapsiūžėjimų neteko pastebėti. Priešingai, pradžiuogino, kad tekste cituojamos poezijos eilutės pateikiamos tiksliau. Tai yra — išvertiamas ištisas posmelis. Kitas dalykas, kuris metasi į akis, yra tai, kad Sruoga nesiūsdavo savo straipsnių į vieną kurį žurnalą, bet labai išrankiai į įvairius dešinėsios pakraipos spaudos organus. Tokius kaip *Vairas, Akademikas, Lietuvos aidas*, kurie man gimnazistui, atrodydavo nuobodybės įkūnimu. Gal todėl taip ilgai jų nežinojau.

Balys Sruoga. *Raštai, Aštuntas tomas; Literatūros kritika, 1930-1947* Parengė Algis Samulionis. Redagavo Donata Linciuviene. Vilnius, Alma littera, 2002, 593 psl.

Profesorius Vaclovo Biržiškos vardo Vytauto Didžiojo universiteto didžiai skaityklai suteikimo proga, VDU bibliotekos vedėja Janina Masalskienė skaito pranešimą „Nuo Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos ištakų iki dabarties“.